

Toen De Lange voor de eerste keer op mijn essay *Taboes in de Wetenschap* reageerde, betichtte hij mij van smerige bijbedoelingen. Met zo iemand ga je niet serieus in discussie. Nu echter zegt hij met zoveel woorden niet aan mijn goede intenties te twijfelen. Dat verandert de zaak. Ik ga kort op zijn kritiek in, ook al omdat de kwestie waarom het gaat belangrijk genoeg is.

Mijn opponent haalt erg veel overhoop. Ik zal mij tot de kernvraag beperken: is het te verdedigen, ja is het zelfs aanbevelenswaardig of noodzakelijk, in de wetenschap bepaalde onderwerpen tot taboe te verklaren. Dus ze niet te onderzoeken, er niet over te publiceren, er niets over te zeggen?

De Lange betoogt andermaal dat de uiterste consequentie van mijn geschrijf de daden van Mengele zijn. Hij meent dat ik in de wetenschap *'alle'* taboes terzijde schuif (mijn cursivering). Een eigenaardige misvatting, die hij had kunnen voorkomen door mijn stuk iets onbevanger te lezen. Als lid van de Nederlandse Sociologische en Antropologische Vereniging acht ik mij gebonden aan de beroepscode (een soort ethische richtlijn) van die vereniging. Laat ons zien of De Lange in deze code een rechtvaardiging voor zijn standpunt vinden kan. Ik citeer uit de considerans:

'Uitgangspunt van de onderhavige code is de erkenning dat bij het sociale onderzoek een aantal waarden en belangen op het spel staan, waarvan er géén absolute voorrang heeft, en die bovendien onderling strijdig kunnen zijn. ... De onderzoeker is gehouden al naar gelang de situatie *een keuze* te doen, na afweging van alle in het geding zijnde factoren. Meestal zal dit betekenen dat hij van twee kwaden het minst kwade kiest. Als waarden die hierbij in aanmerking genomen moeten worden, vallen te noemen: de belangen van de wetenschap; die van de te onderzoeken personen of groep ... ten slotte de verantwoordelijkheid tegenover de maatschappij in haar geheel of onderdelen daarvan.'

Toevallig ken ik de opsteller van deze code tamelijk goed. Deze verzekert mij dat aan deze uitspraken ten grondslag ligt de filosofie van de 'situationele ethiek', of althans van een aangepaste en verbeterde versie daarvan. De situationele ethiek maakt weliswaar volop gebruik van principes, maar ziet daarin

geen onwrikbare en absolute wetten, doch eer fingerwijzingen, al was het slechts omdat zij (die principes) onderling vaak onverenigbaar zijn. Het is, zegt een voorman van deze filosofie, een vorm van 'principled relativism'.

Mij dunkt, De Lange kan hiermee aardig uit de voeten. Hij kan als volgt redeneren: een verbod op biologistische gedachten is natuurlijk schadelijk voor de wetenschap. Maar als we zulke gedachten wel tot onze hersens toelaten, al is het nog zo voorzichtig en ook maar veronderstellenderwijs, is er alle kans dat de Mengeles van deze wereld daar misbruik van maken. Dat laatste is uiterst schadelijk voor 'de maatschappij of onderdelen daarvan'. Welnu, dan kies ik van deze twee kwaden het minst kwade: een taboe. *Quod erat demonstrandum*.

Jawel, maar wie even doordenkt ziet dat dit standpunt nogal wat vervelende gevolgen heeft. In mijn essay breng ik de gerenommeerde geleerde Sorokin in de herinnering die het, lang geleden, bewezen achtte dat blanken in intellectueel opzicht begaafder zijn dan zwarten, gemiddeld dan, en dat hetzelfde geldt voor hogere standen, klassen en kasten vergeleken met lagere. Hij kwam tot deze conclusie op grond van IQ-cijfers, waarbij het ons treft hoe lichtgelovig hij aanvaardde dat zulke cijfers ook werkelijk onomstotelijk *de aanleg* en niets dan de aanleg van individuen registreren. In 1935 kwam daar de klad in, toen Otto Klineberg aantoonde dat Amerikaanse negers die in een gunstiger sociale omgeving komen, aanmerkelijk hogere scores gingen behalen bij IQ-tests.

Stel je nu eens voor dat Klineberg niet de moeite had genomen het te onderzoeken, maar had volstaan met de exclamatie dat Sorokin zulke dingen niet *mocht* zeggen, omdat ze moreel verkeerd zijn. Dat zou geen enkel effect gehad hebben of hoogstens een averechts effect. Zijn tegenstanders zouden geredeneerd hebben: blijkbaar is hij zó bang dat wij gelijk hebben dat hij er niet over durft na te denken. En daar zit wat in! Wat mij zo frappeert is dat aanhangers van het taboe-standpunt twee dingen tegelijk doen: ze roepen dat je geen biologistische vragen aan de orde mag stellen, én ze roepen dat biologistische uitspraken, voor zover die voorkomen, op wetenschappelijke gronden verworpen dienen te worden. Ook De Lange – zie zijn stuk – heeft daar een handje van. Een mens vraagt zich af: als je weigert het te onderzoeken, hoe weet je dat dan zo zeker?

En nog iets anders. Als we eenmaal het taboe-in-de-wetenschap op één gebied aanvaarden, is dan het eind niet zoek? Neem het marxisme. Uit naam van het marxisme hebben rotzakken miljoenen mensen laten vermoorden. Er is zelfs een hele strijd ontbrand, als gold het de finale van Wimbledon, of Hitler danwel Stalin de meeste slachtoffers op zijn naam heeft staan. Maar hoe dan ook, er is zo bezien alle reden het marxisme of neomarxisme of historisch materialisme of onder welk mom het ook verschijnt, te verbieden. En ook verder: Nietzsche, Sorel, sociaal-darwinisten en wie niet al: ze zijn door zeloten misbruikt, dus weg ermee!

Gelden er dan in het geheel geen morele regels voor wie biologistische uitspraken doet? Natuurlijk wel. Ik heb ze zorgvuldig genoemd in mijn verhandeling. Ik heb geen zin die regels hier te herhalen alleen maar omdat een De Lange er overheen gelezen heeft. Alleen voeg ik er nog deze restrictie aan toe. Wij leven onder een redelijk vrij en liberaal politiek regime. Iedereen die dat wil, kan zich verzetten tegen racistisch misbruik van de wetenschap. Ware dat niet het geval, dan zouden ook mijn morele keuzes anders kunnen uitvallen. Dat is de ijzeren consequentie van een *situationele* ethiek. Levend onder een racistisch en dictatoriaal regime zou ik ook mijn bek houden en zo'n essay niet publiceren! Waar de spelregels opgeschort zijn, kan het spel niet gespeeld worden. Verder heb ik als voorbeeld wel eens de antropoloog De Froe genoemd: tijdens de bezetting stelde hij rapporten op waarin hij haarfijn 'bewees' dat bepaalde personen geen joden waren. Een geval van flagrant misbruik van de wetenschap! Maar De Froe redeneerde 'als het gaat om de wetenschappelijke waarheid of het redden van mensen, kies ik voor het laatste'. Allicht! Nog in 1971 werd hij in een inaugurele rede aangesproken met 'Beste Arie' en bedankt 'omdat je ons hebt gevrijwaard voor deportatie door ons te transformeren in de vergrotende trap van je voornaam'.

Summa summarum: De Lange is er niet in geslaagd mij geheel van zijn gelijk te overtuigen.